

ОЦІНКА РІВНЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ESTIMATION OF THE LEVEL OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPANIES

Статтю присвячено дослідженню актуальних проблем оцінки рівня стійкого розвитку суб'єктів агропромислового сектору економіки України. Сформовано перелік індикаторів оцінки рівня їх стійкого розвитку в розрізі ключових складників. Побудовано систему інтегральних показників оцінки рівня стійкого розвитку з використанням методу таксономічного аналізу. На її основі визначено та охарактеризовано рівень стійкого розвитку підприємств АПК. Сформовано градацію рівнів розвитку на основі шкали Харрінгтона.

Ключові слова: *стійкий розвиток, оцінка рівня розвитку, інтегральний показник рівня розвитку, таксономічний аналіз, агропромислове підприємство.*

Статья посвящена исследованию актуальных проблем оценки уровня устойчивого развития субъектов агропромышленного сектора экономики Украины. Сформирован перечень индикаторов оценки уровня их устойчивого развития в разрезе ключевых составляющих. Построена система интегральных показателей оценки уровня устойчивого развития с использованием метода таксономического анализа. На ее

основе определен и охарактеризован уровень устойчивого развития предприятий АПК. Сформирована градация уровней развития на основе шкалы Харрингтона.

Ключевые слова: *устойчивое развитие, оценка уровня развития, интегральный показатель уровня развития, таксономический анализ, агропромышленное предприятие.*

The article is devoted to the study of actual problems of assessment the level of sustainable development of the subjects of the agribusiness of the Ukrainian economy. A list of indicators for assessment the level of their sustainable development in the context of key components was developed. A system of integrated indicators for assessment the level of sustainable development is constructed using the method of taxonomic analysis. On its basis, the level of sustainable development of agro-industrial enterprises has been determined and characterized. Gradation of levels of development based on the Harrington scale was formed.

Key words: *sustainable development, estimation of the level of development, integral indicator of the level of development, taxonomic analysis, agro-industrial company.*

УДК 330.342.3/4

Дудка М.О.

аспірант кафедри фінансів
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

Постановка проблеми. Основою функціонування агропромислового сектору економіки України є діяльність суб'єктів господарювання, що входять до його складу та забезпечують формування фінансових результатів галузі у цілому. Однак аналіз статистичних даних свідчить, що рівень рентабельності підприємств галузі, навпаки, демонструє тенденцію до зниження (падіння на 9,7% в 2017 р. порівняно з 2016 р.) [1]. У цьому зв'язку виникає потреба у підвищенні ефективності діяльності агропромислових підприємств, що може бути досягнуто за рахунок забезпечення їх стійкого висхідного розвитку. Своєю чергою, це зумовлює необхідність розроблення підходів, що дають змогу провести адекватну та коректну оцінку рівня стійкого розвитку суб'єктів АПК та на основі отриманих результатів сформуванню комплекс управлінських рішень щодо його зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні проблеми оцінювання стійкого розвитку на мікрорівні відображено в працях багатьох українських учених. Так, Л. Галюк [2] досліджувала підходи до оцінки стійкості розвитку газорозподільних підприємств; О.М. Гончаренко [3] розглядав підходи до діагностики та інструментарій оцінки стійкого розвитку підприємств без акценту на їх галузеву приналежність; І.А. Демидова [4] приділяла увагу оцінюванню стійкого розвитку підприємств машинобудування; К.О. Іванчук [5] розглядала діагностику потенційних можливостей стійкого розвитку торговель-

ного підприємства тощо. Проте більш детального дослідження потребує проблема комплексного оцінювання рівня стійкого розвитку суб'єктів агропромислового сектору економіки. У зв'язку із цим виникає необхідність формування обґрунтованого підходу до оцінювання рівня стійкого розвитку агропромислових підприємств.

Постановка завдання. Метою дослідження є формування підходу до оцінки рівня стійкого розвитку агропромислових підприємств на основі застосування методу таксономічного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз та узагальнення наукових джерел із проблематики оцінки стійкого розвитку суб'єктів господарювання [2-9] засвідчили відсутність єдиного набору показників та універсальної методики оцінки стійкого розвитку.

Для проведення оцінки рівня стійкого розвитку агропромислових підприємств у цьому дослідженні пропонується методика, що складається з чотирьох комплексних етапів (рис. 1).

Так, метою першого етапу є формування системи показників оцінки рівня стійкого розвитку підприємств АПК у розрізі складників стійкого розвитку. Основними вимогами до використовуваних показників та їх практичної застосовності є: подання їх у кількісній формі; доступність інформації, необхідної для визначення значень показників; інформативність, тобто здатність точно і достовірно відображати необхідну для цілей дослідження релевантну інформацію.

Таблиця 1

Пропонований перелік показників для проведення оцінки стійкого розвитку агропромислових підприємств

Показник	Позначення	Формула розрахунку	Рекомендоване або нормативне значення
1. Фінансовий складник			
Рентабельність активів	Ract	Відношення чистого прибутку (збитку) до обсягу активів	>0
Рентабельність діяльності	Rd	Відношення чистого прибутку (збитку) до чистого доходу від реалізації продукції	>0, зростання
Рентабельність основного капіталу	Rosn_k	Обсяг валового прибутку (збитку) до величини необоротних активів	>0, зростання
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Labs	Відношення абсолютно ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	0,2-0,35
Коефіцієнт покриття	Ltek	Відношення оборотних активів до короткострокових зобов'язань	1,7-2
Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	Dz/Kz	Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	>1
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	Kfnki	Відношення власного капіталу до суми довгострокових пасивів	>0,6
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	Kdfn	Відношення суми власного капіталу та довгострокових зобов'язань до підсумку балансу	>0,5
Коефіцієнт оборотності активів	Kobor_act	Відношення доходу від реалізації продукції до вартості активів	Зростання
Операційний цикл, дні	OPER_Ts	Тривалість операційного циклу	Зменшення
2. Технічний складник			
Фондовіддача	Fv	Відношення чистого доходу до залишкової вартості основних фондів	Зростання
Коефіцієнт зносу основних фондів	Kzn_ocn_fon	Відношення зносу основних засобів до первісної вартості основних засобів	Зменшення
Фондорентабельність	Fv_ren	Відношення чистого прибутку (збитку) до виробничих фондів	Зростання
Коефіцієнт модернізації	Kmod	Відношення суми зносу основних засобів і нематеріальних активів до початкової вартості основних засобів і нематеріальних активів	Зменшення
3. Соціальний складник			
Коефіцієнт плинності кадрів	Kpl_kad	Відношення кількості працюючих поточного року до кількості працюючих попереднього року	Зростання
Продуктивність праці	Prod_pr	Відношення чистого доходу до кількості працюючих	Зростання
Коефіцієнт заборгованості по заробітній платі	Kzab_z/pl	Відношення поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з оплати праці до кількості працюючих	Зростання
4. Екологічний складник			
Коефіцієнт споживання довгострокових біологічних активів	Kspozh_dov_biol_act	Відношення довгострокових біологічних активів до суми доходу від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю та чистого доходу від первісного визнання біологічних активів і сільськогосп. продукції	Зменшення
Коефіцієнт зносу довгострокових біологічних активів	Kzn_dov_biol_act	Відношення накопиченої амортизації довгострокових біологічних активів до суми довгострокових біологічних активів	Зменшення
Коефіцієнт споживання поточних біологічних активів	Kspozh_pot_biol_act	Відношення поточних біологічних активів до суми доходу від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю та чистого доходу від первісного визнання біологічних активів і сільськогосп. продукції	Зменшення

Джерело: розроблено автором

Реалізація цього етапу передбачає застосування таких інструментів, як компаративний аналіз наукових джерел [2-9] щодо оцінки рівня стійкого розвитку суб'єктів господарювання та його системоутворюючих складників (фінансового, екологічного, технічного та соціального) та метод логічного узагальнення. Як результат їх застосування у табл. 1 наведено запропонований перелік показників для проведення оцінки стійкого розвитку суб'єктів АПК.

Метою другого етапу є формування кількісної оцінки рівня стійкого розвитку агропромислових підприємств, що пропонується здійснювати через побудову системи інтегральних показників із використанням методу таксономічного аналізу [10]. Вибір цього економіко-математичного інструментарію зумовлений тим, що він застосовується для оцінки поведінки багатомірних об'єктів, функціонування яких описується досить великим набором показників, та для оцінки безпосередньо рівня розвитку, а також дає можливість одержати однозначну кількісну оцінку стану досліджуваного об'єкта у вигляді інтегрального таксономічного показника.

Окрім того, отриманий показник є нормованим, тобто змінюється у межах від 0 до 1, що дає змогу отримувати однозначну економічну інтерпретацію отриманих результатів.

Метою третього етапу є виділення та розпізнання діапазонів рівня стійкого розвитку підприємств АПК. Для цього в дослідженні пропонується використання вербально-числової шкали Харрінгтона [11], яка дає змогу ефективно виміряти ступінь інтенсивності критеріальної властивості явища чи процесу, що досліджується. Використання цієї шкали зумовлюється, по-перше, тим, що вона має універсальний характер та широко застосовується для якісної градації кількісних критеріїв під час оцінки економічних процесів, по-друге, дає можливість адекватно економічно інтерпретувати отримані результати. Чисельні значення граничних значень шкали Харрінгтона отримані на основі аналізу й обробки великого масиву статистичних даних.

У роботі пропонується здійснювати таку економічну інтерпретацію рівня стійкого розвитку агропромислового підприємства:

високий – показники, що характеризують рівень розвитку складників стійкого розвитку підприємства, відповідають чи перевищують рекомендовані значення або ж у цілому характеризуються

позитивно, підприємство працює ефективно, має стійкий фінансовий стан та високу ймовірність виконання ним усіх договірних зобов'язань;

середній – ефективність діяльності підприємства забезпечується стабільними техніко-фінансовими показниками, переважна частина яких відповідає нормативним або рекомендованим значенням;

низький – значна частина техніко-фінансових показників підприємства демонструє негативні тенденції, ефективність діяльності та використання ресурсів є низькою.

Зважаючи на те, що значення інтегральних показників, за допомогою яких оцінюється рівень стійкого розвитку суб'єктів АПК у цілому та в розрізі виділених складників, змінюється від 0 до 1, відповідно до значень градацій вербально-числової шкали Харрінгтона, пропонується використовувати таку шкалу діапазонів рівня розвитку підприємств АПК для загального та часткових (за складниками) інтегральних показників (табл. 2).

Таблиця 2

Шкала діапазонів рівня стійкого розвитку підприємств АПК

Діапазон змін інтегрального показника рівня розвитку I_{AP}	Характеристика рівня розвитку
$0,64 < I_{AP} \leq 1$	Високий
$0,36 < I_{AP} \leq 0,64$	Середній
$0,00 \leq I_{AP} \leq 0,36$	Низький

Джерело: розроблено автором за [11]

Метою четвертого етапу є розрахунок інтегрального показника та оцінка рівня стійкого розвитку агропромислових підприємств. Для цього в дослідженні пропонується здійснити інтегральну оцінку рівня стійкого розвитку на прикладі таких агропромислових підприємств, як ПАТ «Полтавський

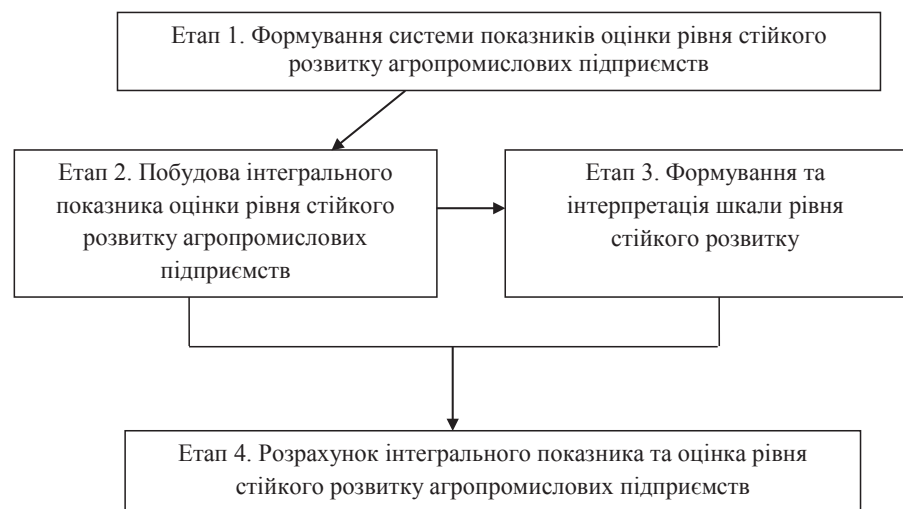

Рис. 1. Алгоритм оцінювання рівня розвитку агропромислових підприємств

Джерело: побудовано автором

олійно-екстракційний завод – Кернел Груп», ПАТ «Миронівський хлібопродукт» та ПАТ «Сільськогосподарська виробнича фірма «АГРОТОН», фінансова звітність яких представлена на сайті [12].

Результати розрахунку інтегрального показника стійкого розвитку наведено в табл. 3 та на рис. 2.

Таблиця 3

Результати розрахунку інтегральних показників рівня стійкого розвитку агропромислових підприємств

Підприємство	Рік	Інтегральний показник	Рівень стійкого розвитку
ПАТ «Полтавський олійно-екстракційний завод – Кернел Груп»	2011	0,23	Низький
	2012	0,22	Низький
	2013	0,24	Низький
	2014	0,43	Середній
	2015	0,73	Високий
	2016	0,66	Високий
ПАТ «Миронівський хлібопродукт»	2011	0,44	Середній
	2012	0,44	Середній
	2013	0,43	Середній
	2014	0,11	Низький
	2015	0,38	Середній
	2016	0,31	Низький
ПАТ «Сільськогосподарська виробнича фірма «АГРОТОН»	2011	0,17	Низький
	2012	0,31	Низький
	2013	0,34	Низький
	2014	0,56	Середній
	2015	0,88	Високий
	2016	0,74	Високий

Джерело: розроблено автором

Так, аналізуючи результати для ПАТ «Полтавський олійно-екстракційний завод – Кернел Груп», можемо зробити висновок про поступове зростання рівня його стійкого розвитку – від низького (у період 2011-2013 рр.) до високого (у 2015-2016 р.), що було зумовлено поліпшенням значень показників фінансового складника.

Рівень стійкого розвитку ПАТ «Миронівський хлібопродукт» у досліджуваному періоді коливається

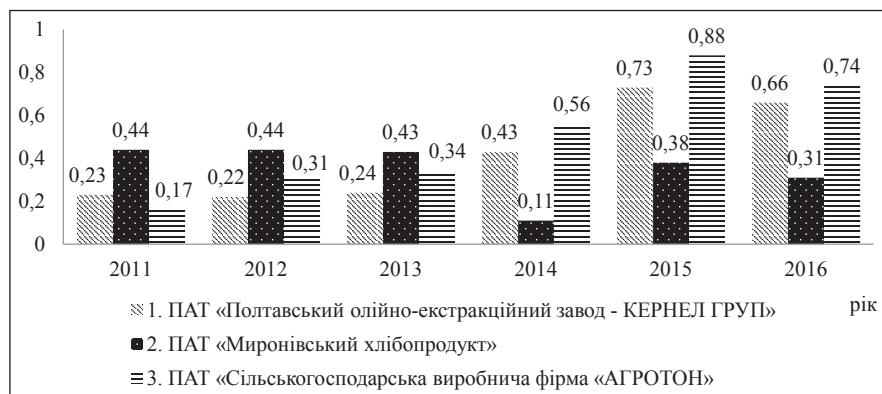

Рис. 2. Динаміка результатів розрахунку інтегральних показників рівня стійкого розвитку підприємств АПК

Джерело: розроблено автором

між середнім та низьким, при цьому найнижче значення інтегрального показника діагностується у 2014 р. (0,11). Незважаючи на підвищення у 2015 р. таксономічного показника до 0,38, у 2016 р. рівень стійкого розвитку даного підприємства знову визначається як низький ($I_{AP} = 0,31$).

За результатами розрахунку інтегрального показника I_{AP} для ПАТ «Сільськогосподарська виробнича фірма «АГРОТОН» можемо зробити висновок про наявність тенденції до стабільного підвищення рівня його стійкого розвитку. Так, у 2014 р. на підприємстві діагностується середній рівень розвитку (на противагу низькому в 2011-2013 рр.), а з 2015 р. – високий.

Слід зазначити, що в 2016 р. для всіх аналізованих підприємств спостерігається деяке зниження інтегрального показника рівня їхнього стійкого розвитку, що може свідчити про сукупний негативний вплив факторів зовнішнього середовища. У цьому зв'язку агропромисловим підприємствам необхідно під час розроблення заходів, спрямованих на підвищення рівня стійкого розвитку, враховувати вплив зовнішнього середовища функціонування, що може носити як прямий, так і опосередкований характер.

Таким чином, можемо стверджувати, що побудований інтегральний показник I_{AP} надає можливість провести комплексну оцінку рівня стійкого розвитку агропромислових підприємств та проаналізувати його динаміку.

Висновки з проведеного дослідження.

У дослідженні виконано оцінку рівня стійкого розвитку агропромислових підприємств із використанням методу таксономічного аналізу. За результатами проведених розрахунків для підприємств галузі виявлено, що у цілому спостерігається тенденція до підвищення рівня їхнього стійкого розвитку, однак в останні роки діагностується деяке падіння інтегральних показників, що відображає, зокрема, зниження ефективності функціонування цих підприємств. У цьому зв'язку можемо зробити висновок, що окремої уваги потребує фінансовий

складник стійкого розвитку, який характеризує безпосередньо фінансові результати та фінансовий стан суб'єктів АПК. Своєю чергою, це формує потребу у проведенні підприємствами галузі відповідних заходів щодо їх поліпшення. У зв'язку із цим у ході подальших досліджень у цьому напрямі доцільно виділити розроблення стратегій фінансового забезпечення стійкого розвитку агропромислових підприємств, а також виявлення факторів зовніш-

нього середовища, які впливають на рівень стійкого розвитку і оцінювання їх впливу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Галюк Л. Інтегрована оцінка економічної стійкості розвитку газорозподільних підприємств. Галицький економічний вісник. 2012. № 2(35). С. 145-154.
3. Гончаренко О.М. Діагностика та інструментарій оцінки стійкого розвитку підприємства. Праці Одеського політехнічного університету. 2011. № 2(36). С. 312-319.
4. Демидова І.А. Інформаційне забезпечення стійкого економічного розвитку машинобудівного підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»; Приазовський держ. техн. ун-т. Маріуполь, 2010. 20 с.
5. Іванчук К.О. Динамічна діагностика потенційних можливостей стійкого економічного розвитку торговельного підприємства. Mechanism of Economic Regulation. 2015. № 1. С. 47-54.
6. Сидоренко Ю.В. Організаційно-економічний механізм забезпечення стійкого розвитку підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»; Харківська нац. акад. міськ. господ. Харків, 2013. 20 с.
7. Фоміна М.В. Проблема сталого економічного розвитку в умовах глобалізації: монографія. Донецьк: ДонНУЕТ, 2010. 359 с.
8. Хомяченкова Н.А. Механізм інтегральної оцінки устійного розвитку промислових підприємств: автореф. дисс. ... канд. эк. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством»; Тверской государственной национальной университет. Москва, 2011. 21 с.
9. Шандова Н.В. Управління стійким розвитком підприємств машинобудування: методологічні підходи: автореф. дис. ... докт. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»; Одес. нац. економ. ун-т. Одеса: Б.в., 2015. 40 с.
10. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа. Москва: Статистика, 1980. 151 с.
11. Harrington E.C. The Desirability Function. Industrial Quality Control. 1965. April. P. 494-498.
12. Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України. URL: <http://smida.gov.ua/>.